

Список використаної літератури

1. Алексєєва Т.В. Психологічні фактори та прояви процесу адаптації студентів до навчання у ВНЗ. Автореферат дис. на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук: 19.00.01 – Загальна психологія, історія психології. - К.: КНУ ім. Т. Шевченка, 2004.-26 с.
2. Бохонкова Ю. Деякі методологічні аспекти аналізу закономірностей адаптації студентів-першокурсників до умов навчальних закладів / Ю.Бохонкова // Освіта на Луганщині. – 2006. –№1. – С. 15-17.
3. Герасімова Н.Є. Внутрішньоособистісні конфлікти в процесі соціальної адаптації студентів до умов вищих навчальних закладів: дис. ... канд. Психол. Наук : 19.00.07 / Герасімова Наталія Євгенівна. – К., 2004. – 227 с.
4. Началджян А.А. Психологическая адаптация: механизмы и стратегии / А.А. Началджян. – 2-е изд., дополненное – М.: Эксмо, 2010. – 368 с.

Ірина Гречуха

асистент кафедри теоретичної психології та психології розвитку

РЕФЛЕКСІЯ ЗДІБНОСТЕЙ ЛІТЕРАТУРНО ОБДАРОВАНИХ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Ранній юнацький вік – це період активного самопізнання, професійного та особистісного самовизначення. Знаков В.В., досліджуючи феномени «самопізнання» та «саморозуміння», вказує на їх відмінності. Пізнаючи себе, суб'єкт дає відповіді на питання «Який я?» та «Що я знаю про себе?». Результатом «саморозуміння» є відповіді на питання іншого рівня – «Чому я є саме таким?» [2]. Таким чином у свідомості старшокласника формується уявлення про себе, як суб'єкта власної активності.

До психологічних механізмів саморозуміння В.В. Знаков відносить соціальну ідентифікацію, яка здійснюється шляхом зіставлення розуміння себе (в тому числі і особливостями опанування певним видом діяльності) із референтним соціальним оточенням.

Ознакою обдарованої особистості є її спрямованість на *розвиток своїх здібностей*, як зазначає Г.С. Костюк «здібність людини до розвитку її здібностей» [3, с.341]. А це потребує особистісної рефлексії, порівняння та оцінки власних умінь з умінями референтних осіб.

Як показують наукові розвідки О.Л. Музики, «...суб'єктивну картину здібностей складають чотири групи уявлень: 1) уявлення

про власні вміння як просоціальні засоби адаптації у тій чи іншій життєвій ситуації; 2) уявлення про складові цих умінь, про окремі дії та операції, які актуалізуються тоді, коли виникає необхідність удосконалити окремі вміння чи зробити їх елементами нових умінь; 3) уявлення про референтних осіб, які можуть бути і зразками для наслідування, і своєрідними соціальними валідизаторами як окремих умінь, що вдосконалюються, так і тих перспектив особистісного розвитку, які це вдосконалення відкриває; 4) уявлення про власні особистісні якості, в тому числі й індивідуальні особливості, які співвідносяться не лише з можливістю успішного виконання тієї чи іншої діяльності, а й з самооцінкою перспектив подальшого розвитку» [4, с.78-79].

Результати наших досліджень показують, що літературно обдаровані (або із ознаками літературної обдарованості) старшокласники, на відміну від пересічних, здатні відрефлексовувати не лише власні вміння, але й окремі дії та операції, які потім свідомо використовують і розвивають. Старшокласники демонструють як орієнтацію на власну активність («пишу для себе», відзначають прагнення до саморозвитку), так і на зовнішню підтримку в розвитку літературних здібностей (важлива є думка однолітків, вчителя літератури). Спостерігається орієнтація на те коло референтних осіб, яке задовольняє потребу у визнанні та поцінуванні (схвалюють або критикують їх творчі напрацювання, допомагають розвиватися, слугують прикладом до наслідування). До нього і досі належить найближче оточення дитини (батьки, однолітки, вчителі), однак, в окремих випадках спостерігається, що зразком для наслідування дитина вибирає відомих критиків, чи навіть постаті відомих письменників, поетів та драматургів [1]. Цікавим є і той факт, що дружні стосунки вони намагаються будувати з людьми творчими, дуже часто не пов'язаними з літературою, але такими, які належать до художнього типу (музикантами, художниками тощо). Така творча спорідненість базується на потребі «ціннісного обміну». «Ціннісний обмін» базується на рефлексії особистісних якостей і умінь в процесі взаємного визнання досягнень, що забезпечує всім учасникам міжособистісного спілкування ціннісно-мотиваційне підкріплення активності, спрямованої на розвиток їх здібностей [5]. Іншими словами, це контактна група творчих особистостей, які здатні до взаємного поцінування досягнень один одного.

Виходячи із цих суджень, ми відмічаємо особливу потребу для літературно обдарованих школярів в психологічній підтримці. За твердженнями О.Л. Музики, в основі такої підтримки має лежати «...не просто розвиток умінь, дій та операцій, референтних

стосунків та особистісних якостей, а провідні потреби, які спрямовують особистісний розвиток – потреба у визнанні, потреба в самоідентичності, потреба в творчості, потреба в розвитку та потреба в реалізації суб'єктності» [4, с.89]. Такі завдання перед собою ставить метод «ціннісної підтримки» обдарованої особистості. Ефективність цього методу полягає в тому, що: по-перше, він враховує індивідуальні особливості обдарованої особистості; по-друге, розвиває взаємодію обдарованої особистості з соціумом через вплив референтних осіб; по-третє, передбачає фіксацію змін у розвитку як через рефлексію здібностей, так і через результати діяльності [4].

Науковий огляд проблеми розвитку літературних здібностей дозволяє зробити висновок про важливість визнання успіхів дитини з боку референтних осіб. А ціннісна підтримка літературно обдарованих старшокласників має спиратися на розвитку всіх видів рефлексії людини (соціальної, діяльнісної, моральної та творчої) та створення ситуації успіху й взаємного поцінування досягнень.

Список використаних джерел

1. Гречуха І.А. Дослідження розвитку літературних здібностей та обдарованості в ранньому юнацькому віці / І.А. Гречуха // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Том VI: Психологія обдарованості. – Випуск 11. – Київ-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. - С.311-318.
2. Знаков В.В. Самосознание, самопонимание и понимающее себя бытие / В.В. Знаков // Методология и история психологии, 2007. – Том 2. – Выпуск 3. – С. 65-74.
3. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г.С. Костюк. – К.: Рад. школа, 1989. – 608 с.
4. Музика О.Л. Референтні відносини у розвитку обдарованої особистості / О.Л. Музика // Освітнє середовище як чинник становлення обдарованої особистості: Монографія / Р.О. Семенова, О.Л. Музика, Д.К. Корольов та ін. / За ред. Р.О. Семенової. – К.-Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. – С. 69-90.
5. Музика О.Л. Ціннісна підтримка і ціннісний обмін як психологічні механізми розвитку здібностей / О.Л. Музика // Матеріали III Міжрегіонального семінару з впровадження у навчальний процес програми ціннісної підтримки розвитку здібностей та обдарованості. – Житомир, 2010. – С. 5-10.